

TOBB
EKONOMİ VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ

www.etu.edu.tr

İş deneyimi ile mezun olmanın **TAM YERİ** **TOBB ETÜ**

Türkiye’de sadece **TOBB ETÜ**’de uygulanan ortak eğitim sistemi ile öğrenciler 3 farklı iş yerinde toplam 1 yıllık iş deneyimi ile mezun oluyor.

**TARİHİN SEYRİNİ
DEĞİŞTİRDİ:
İSPANYOL GRİBİ**

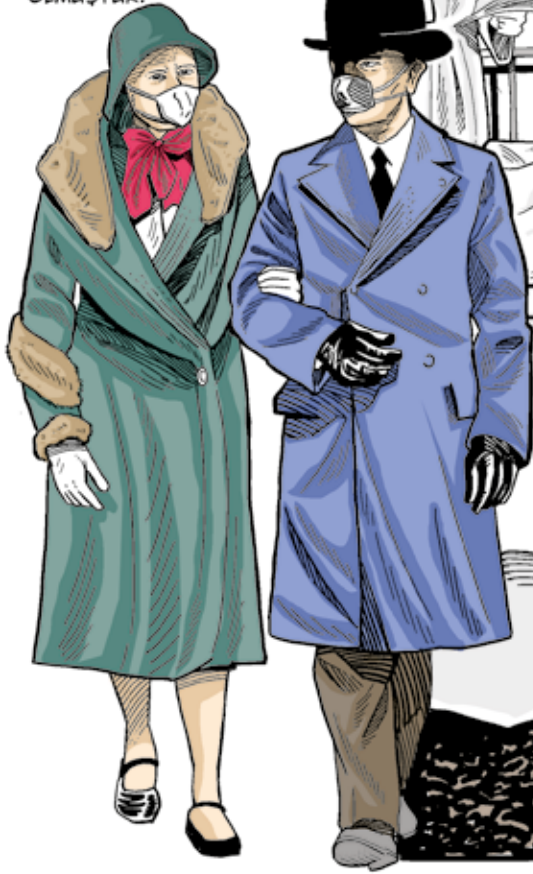
1918 ve 1920 yılları arasında görülen ve 500 milyondan fazla kişiye bulaşarak 18 ay içinde yaklaşık 50 milyon insanın ölümüne sebep olan İspanyol Gribi en tehlikeli hastalık olarak kayıtlara geçti. Güven Bilge de tarihin seyrini değiştiren bu hastalığı çizimleri ile anlattı.

TARİHİN SEYRİNİ DEĞİŞTİRDİ: İSPANYOL GRİBİ

İSPANYOL GRİBİ YA DA İSPANYOL NEZLESİ, 1918-1920 YILLARI ARASINDA HİNI VİRÜSÜNÜN ÖLÜMCÜL BİR ALT TÜRÜNÜN YOL AÇTIĞI GRİP SALGINIDIR. BU GRİP 18 AY İÇİNDE 50 İLE 100 MİLYON ARASI İNSANIN ÇO DÖNEMDE YAŞAYAN NÜFUSUN YÜZDE 15'D ÖLÜMÜNE SEBEP OLARAK İNSANLIK TARİHİNDE BİLİLEN EN BÜYÜK SALGIN OLMUŞTUR.

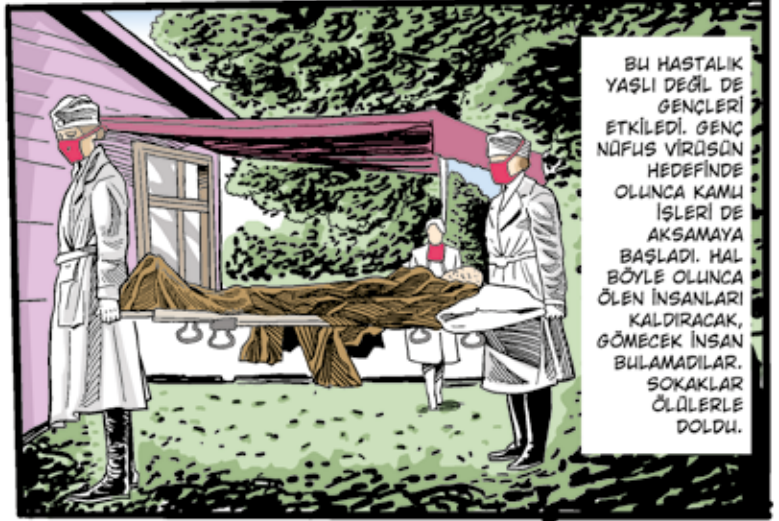
1918'İN İLKBAHARINDA ABD'NİN KANSAS CITY ŞEHİRİNDE ASKERLER GRİP SALGINIYLA KARŞI KARŞIYA KALMIŞTI. BİRKAÇ AYDA ORDUDA BİRÇOK ASKER HASTALANMIŞ, SONBAHARA GELİNDİĞİNDE KANSAS EYALETİNE SİRAYET ETMİŞTİ.

DÜNYA SAVAŞI'NIN DEVAM ETTİĞİ GÜNLERDE ABD'DEN AVRUPA'YA SAVAŞMAYA GİDEN ASKERLER HASTALIĞA DA BERABERLERİNDE TAŞIDI. BÖYLELİKLE YEREL BİR VAKA KÜRESEL KRİZE DÖNÜŞTÜ.

SALGIN O KADAR HIZLI YAYILMAYA BAŞLAMIŞTI Kİ KİMSE BİR ŞEY ANLAMAMIŞTI. GENÇ VE SAĞLIKLI ASKERLER HASTALIĞA YAKALANDIKTAN SONRA BURUN KANAMASIYLA KARŞILAŞTILAR VE ÇOĞU 48 SAAT İÇİNDE NEFES ALMAYA ÇALIŞARAK ÖLDÜLER.

BU HASTALIK YAŞLI DEĞİL DE GENÇLERİ ETKİLEDİ. GENÇ NÜFUS VİRÜSÜN HEDEFİNDE OLUINCA KAMU İŞLERİ DE AKSAMAYA BAŞLADI. HAL BÖYLE OLUINCA ÖLEN İNSANLARI KALDIRACAK, GÖMECEK İNSAN BULAMADILAR. SOKAKLAR ÖLÜLERLE DOLDU.

SALGIN 1918 EYLÜL-KASIM AYLARINDA ZİRVE NOKTASINA ULAŞMIŞ VE OSMANLI DEVLETİ DAHİL TÜM DÜNYA ÜLKELERİNİ ETKİLEMİŞTİ.

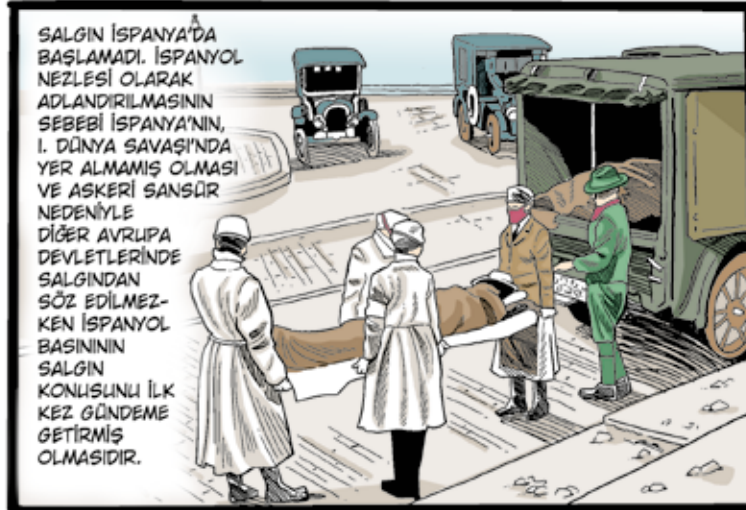
GRİBİN YOL AÇTIĞI DEMOGRAFİK YIKIMIN YANI SIRA BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAKİ ORDULAR BU SALGINDAN ÖYLESİNE MUZDARIP OLMUŞLARDIR KI GRİP SAVAŞIN BİTMESİNDE AZIMSANAMAYACAK DERECEDE ETKİLİ OLMUŞTUR.

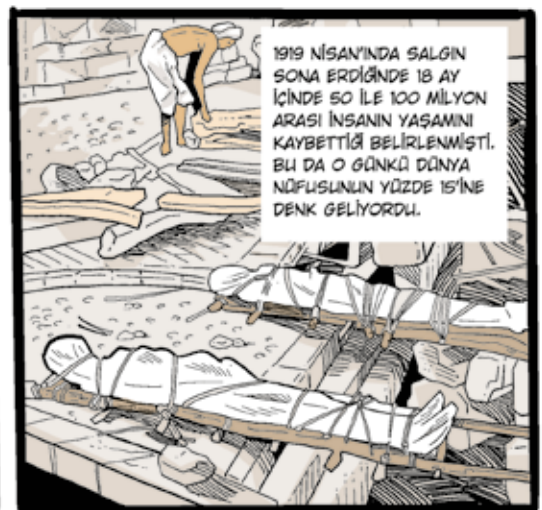
OSMANLI DEVLETİNDE ÖLENLERİN SAYISI İLE İLGİLİ OLARAK TAM NET BİR SAYI ORTAYA KOYULMASA DA SADECE BAŞKENTTE İSTANBUL ŞEHREMANETİNE GÖRE 6403 KİŞİ HAYATINI KAYBETMİŞTİR. İSTANBUL'DAKİ ÖLÜ SAYISI ORTALAMASI BİNDE 5,6'DIR.

ÖLÜM KORKUSU PANİK YARATMIŞTI. AYAĞNA SALATALIK BAĞLAYAN MI, CEBİNDE PATATES TAŞIYAN MI, ÇOCUĞUNU SOĞANA SOKAN MI DERSİNİZ. ANCAK EN DİKKAT ÇEKENİ AĞZA TAKILAN PAMUKLU MASKELERDİ. FAKAT, NE YAPILDIYSA ENGEL OLLINAMADI.

SALGIN İSPANYA'DA BAŞLAMADI. İSPANYOL NEZLESİ OLARAK ADLANDIRILMASININ SEBEBİ İSPANYA'NIN, I. DÜNYA SAVAŞI'NDA YER ALMAMIŞ OLMASI VE ASKERİ SANSÜR NEDENİYLE DİĞER AVRUPA DEVLETLERİNDE SALGINDAN SÖZ EDİLMEZKEN İSPANYOL BASINININ SALGIN KONUSUNU İLK KEZ GÜNDEME GETİRMİŞ OLMASIDIR.

1919 NİSAN'INDA SALGIN SONA ERDİĞİNDE 18 AY İÇİNDE 50 İLE 100 MİLYON ARASI İNSANIN YAŞAMINI KAYBETTİĞİ BELİRLENMİŞTİ. BU DA O GÜNKÜ DÜNYA NÜFUSUNUN YÜZDE 15'İNE DENK GELİYORDU.

Prof. Jeffrey D. Sachs

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma, Sağlık Politikaları ve Yönetimi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağ'ının da direktörüdür.

Bir küresel finans felaketinin engelleniş hikayesi: Arjantin

Eğer hassas bir şekilde yaklaşırsa, bu yılın borç geri ödemesine bağlı hizmetler düşük faiz oranlarında yeniden yapılandırılabilir ve yapılandırılmalıdır da. Aksi takdirde 2020 küresel ölçekte tesiri büyük yeni bir ekonomik krizin görüldüğü yıl olacaktır.

Bir araba buzlu bir otopanda kayarsa şayet, 50 araçlık zincirleme bir kazaya sebebiyet verebilir. Aynı şekilde uluslararası finans piyasasında Meksika'nın 1982 yılında yaşadığı ekonomik kriz bir düzine başka ülkenin de çöküşüne sebep oldu. Tayland'da 1992 yılında yaşanan devalüasyon Asya finans buhranının sebebi olmuştu. Lehman Kardeşlerin 2008 Eylül ayındaki iflası ile tüm dünyayı etkileyen Büyük Ekonomik Durgunluk baş göstermişti.

Uluslararası finansörler bu sebeptendir ki 2020 Covid-19 ekonomik bunalımının gelişini daha önceden görebilmeliler; nitekim bilgelikleri çok yakında teste tabi tutulacak.

Covid-19 dünya ekonomisini Büyük Ekonomik Durgunluk'tan beri görülen en büyük bunalıma sokmadan önce, Arjantin borç krizi ile boğuşmaya başlamıştı bile yeniden. Arjantin'in temerrütlerle dolu tarihinde sık sık görüldüğü üzere, inatçı finansörler ile 2016 yılında yapılan tam olarak olgunlaşmamış akde ve bono piyasasına erkenden dönüş hamlesine istinaden hem finansörler hem de ülkenin o dönemki Başkanı için bu hayal kurmaktan öteye geçmemişti. Mali açık istikrarın yakalanmasını engellemişti.

Arjantin yalnız değildi

2018 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan kurtarma operasyonu da işe yaramamıştı. Böylelikle Arjantin'in oldukça yüksek meblağlara ulaşan dış borcu artık sürdürülemez bir hal almış oldu.

Aslına bakarsanız Arjantin yalnız değildi. Finans piyasalarında sıklıkla görülen gevşek borçlanma kısıtları, FED ve diğer merkez bankaları tarafından piyasaya basılan yüksek miktarda karşılıksız likidite ile birlikte birçok ülkenin kontrolsüz bir şekilde borçlanmasına sebep oldu son yıllarda ve bu da ülkelerin milli borçlarının sistematik bir risk haline dönüşmesini sağladı. 2019 IMF Bahar Toplantıları'ndaki konuşma gruplarından biri "Yeni Dalganın Milli Borçlarının Tasfiyesi" üzerinedi.

Sonra Covid-19 süreci patlak verdi. Mart ayında petrol fiyatlarında yaşanan dibe vuruş, küresel bir tikanıklığın ufukta belirmesi, devletlerin gelirlerinde baş gösteren korkunç düşüş ve toplumların hayatta kalması için sınırları zorlanan kamu harcamaları barış zamanlarında bugüne kadar görülmemiş çapta küresel bir mali krize sebep oldu. ABD'nin bütçe açığının GSMH'sinin %18'i ya da daha fazlası oranında gerçekleşmesi bekleniyor. Bir sürü gelişmekte

Tahminen 30-40 arası ülke derin bir mali stres altındadır şu an itibarıyla. Pandemi tarafından hırpalanan küresel ekonomik aktivite yeniden canlanana, devletlerin gelirleri artmaya başlayana ve acil durum planlarına gerek kalmayana kadar bu ve önümüzdeki yıl olan borçlarını yeniden yapılandırmak zorundalar hepsi.

olan ülke ekonomisi için bu durum daha da kötü olamazdı herhâlde. Ancak bu durumda bile Arjantin finansörleri için sevindirici ve gerçekçi bir borç-tasfiyesi planı ortaya koyabilmeyi başardı. Finansörler buna olumlu cevap verecektir kanımca.

Borca batılması kaçınılmaz

Arjantin'in var olan borcu ortalama %7'lik bir geri ödeme faizini kapsamakta ki bu da kabaca Almanya'nın %0 geri ödemeli 30 yıllık devlet garantili bonolarından %7'ye yakın ve ABD hazinesinin %1.2 oranlı geri ödeme oranından %6 oranında daha fazladır. Arjantin haklı olarak bu %7'lik geri ödeme oranının tam anlamıyla borçların ödenememesi anlamına geleceğini belirtti. IMF de bu oranın sürdürülemez ölçüde yüksek olduğunu kabul etti. Bu ekonomik iklimde ABD dahil olmak üzere pek az ülke bu yükseklikte bir oranda bir borç geri ödemesi yapabilir ancak.

Arjantin'e finans sağlayan kuruluşlar ise %7 hatta daha yüksek bir geri ödeme oranına ihtiyaç duyulduğunu zira borçların batma riskinin yüksek olduğunu belirtiyorlar. Ancak şunu anlamıyorlar ki Arjantin'in oranı ABD'ninkine yakın bir seviyeye çekilseydi borçların ödenememesi gibi bir durumla karşılaşmayacaktı. İnanılmaz derecede yüksek olan %7'lik bu oran sadece malumun ilanı: Borca batılması bu durumda kaçınılmaz, oysaki daha düşük bir faiz oranı ile bundan kurtulmak mümkün.

Arjantinin güncel borcunun düşük ve güvenli faiz oranları ile geri ödenmesini yeniden yapılandırmayı teklif etti ki böylelikle asıl borç üzerinde herhangi bir 'kırpma' yapılmasına gerek kalmayacak (aslına bakarsanız Arjantin yasalarına da uyumlu olarak, bu geri ödeme teklifi borcun asıl değerinden sembolik oranda minik bir indirim de kapsıyor ki benim görüşüme göre herhangi son bir mutabakatta bu zaten devre dışı kalmalı). Aslında Arjantin ABD hazinesine uygulanan orana denk düşecek bir oranda değil de ortalama %2,3'lük faizli bir geri ödemesi teklif ediyor ki bu da finansörlerin portfolyolarındaki hazine dönüşlü geri ödemelerinden yüksek bir oran. Geri ödemeler ile ilgili yaşanabilecek gecikme ve aksama süreç ve süreleri ilgili müzakere edilmesi, geliştirilmesi ve sonlandırılması gereken bazı detaylar var elbette hele de bu karanlık ve her an değişiklik gösteren ekonomik günlerde.

Arjantin hükümetinin teklif ettiği tamamen mantık çerçevesindeki bu güvenli geri ödeme planı kaldı ki ABD'nin güvenli faiz oranından da yüksek ayrıca. Neden borçların tasfiyesini neredeyse imkânsız kalan şu anki korkunç yüksek faiz oranında ısrar ediyorlar anlamıyorum? Ayrıca neden finans kuruluşları Arjantin'in ekonomik olarak düzene girmesinden önce borçlarını ödeyemeyerek batmasını isterler?

Alacaklılar Arjantin'in teklif ettiği iddia edilen sözde kırpmayı sanki kendileri %10 ya da daha fazla oranda risksiz bir geri ödemeyi hak ediyorlarmış ve ayrıca ABD hazine bonosunun oranı %1'in yalnızca biraz üstündeyken %10-12'lik bir indirim üzerinden hesaplıyorlar. Finans medyası da bu oyuna ayak uydurarak görev icabı hiç de doğru olmadığı halde Arjantin'in alacaklılara geri ödemesinde büyük oranda bir kesintiye gittiğini pompalıyorlar.

Birtakım resmi arkadaş canlısı alacaklılar ya da çok katmanlı uluslararası finans kurumu Arjantin'in borcunun tamamını ya da bir kısmını yeni bonolar üzerinden garantiye alarak bu teklifi daha da cazip hale getirebilirler aslına bakarsanız. Böyle bir garanti aslında tamamen güvenli bir kumar: Düşük geri ödeme faizi ve olgunlaştırılmış yeni borç yapılandırması ile Arjantin borca batmayacak.

30-40 ülke mali stres altında

Küresel finans piyasaları bırakın birçoğunu yalnızca bir ülkenin sıkıntı yaşamaya başlaması ile panik yapma eğilimindedirler. Tahminen 30-40 arası ülke derin bir mali stres altındadır şu an itibarıyla. Pandemi tarafından hırpalanan küresel ekonomik aktivite yeniden canlanana, devletin gelirleri artmaya başlayana ve acil durum planlarına gerek kalmayana dek bu ve önümüzdeki yıl olan borçlarını yeniden yapılandırmak zorundalar hepsi.

Böyle durumlarda, finans piyasalarındaki kolektif rasyonel bakış IMF ve bazı büyük alacaklıların liderliğine ve rehberliğine ihtiyaç duymaktadır. Aksi takdirde, borç verecek birilerini bulmak için olan yarış daha da vahim bir hal alacaktır. Her biri diğerine "Teşekkürler, ben geri ödememi alayım, sen borçları yeniden yapılandır" diyecektir.

Eğer hassas bir şekilde yaklaşılsa, bu yılın borç geri ödemesine bağlı hizmetler düşük faiz oranlarında yeniden yapılandırılabilir ve yapılandırılmalıdır da. Aksi takdirde, 2020 küresel ölçekte tesiri büyük yeni bir ekonomik krizin görüldüğü bir sene olacaktır.

1907'deki panik ortamında, J. Pierpont Morgan ve bankası tüm finans sistemine adan z'ye rehberlik etmişlerdi. 2020'ye geldiğimizde ise ilk çeyrek verilerine göre 6,5 trilyon dolarlık bir varlığı yöneten ve hâlihazırda Arjantin finansörlerinin en büyüklerinden biri olan BlackRock olabilir bu oyuncu olasılıkla. BlackRock bono sahiplerini yönlendirerek düşük geri ödeme faizi ile Arjantin ve pandemi yüzünden sıkıntılı diğer benzer milli ekonomilerin borçlarını tasfiye etme süreçlerini yönetebilir. Larry Fink söz sende şu an. Küresel ölçekte finansal bir krizi engellemek için taşın altına elini koyma sırası sende.

Rüstü Bozkurt

rustu.bozkurt@dunya.com

Yapısal reform “algı ve anlatımla” başlar

Virüs salgını sonrasında “yeni normalini” inşa ederken ihtiyacımız olan kapsayıcı bir dildir. Servet ve sermayenin üretken yatırımlara dönüşmesini istiyorsak, “servet ve sermayemi korurum” düşüncesini pekiştiren bir iç tutarlılıkla iş yapmalıyız.

Kalkınmanın “kişi odaklı itici gücü” üzerinde ekonomistlerin, sosyologların, insan beyninin parmak izlerini bulmaya çabalayan hekimlerin saptadıklarının izini sürüyorum. Değişik uğraş alanlarındaki bilim insanları yedi temel etken üzerinde duruyor: 1. Hukuk devleti ve işleyişi, 2. Çalışsam kazanırım algısı 3. Servet ve sermayemi korurum güveni 4. İnanç ve düşüncelerimden zarar görmem kavrayışı, 5. Herkes açık hesap verir düşüncesinin zihinlerde meşruluk kazanması, 6. Liyakat geçerli ölçüdür, nepotizm olmaz beklentisi 7. Serbest ve adil piyasa ‘şans eşitliğini’ koruyan düzenimizin olduğu umudunun diri kalması.

Her bir etkenin dayandığı ana fikri destekleyen, onaylayan ve reddeden gerekçelerin de bir dökümünü yapmaya çabalyorum. Sıraladığım yedi etken arasında üçüncü sırada yer alan “Servet ve sermayemi korurum güveni” üzerinde çalışırken ilginç bir hikâyeye eriştim.

Her okuduğuma inanmak gibi bir alışkanlığım yok, ama başta Victor Davis Hanson’un “Batı Neden Kazandı?” kitabından aldığım notlara baktım. Bir Batılı gözle yazıldığını biliyorum. Birinin başka bir kaynakta farklı bir anlatım bulunduğunu bildirenlere de minnettar kalırım. Hanson’un kitabındaki analizlere göre İnebahtı’daki yenilginin özünde kişi ölçeğine inebilmiş “servet ve sermayemi korurum güveninin” Osmanlı’da yerleşmemiş olması İnebahtı Deniz Savaşı’nın yitirilmesinin önemli nedenlerinden biri.

“Servet ve sermayeyi korurum algısının” maddi ve kültürel zenginlik yaratarak insan yaşamını kolaylaştırma bağlamında beş nedeni paylaşacağım: Birincisi, Osmanlı yönetimi, muhalif düşüncelere ve anlatıma izin vermiyordu. Batı devletlerinin yurttaşları kendi hükümetlerinin askeri tutumuna açıkça saldırdıklarında bile açık sözlülüklerinin sadece Batı’nın bilgi dağıtımı üzerindeki hegemonyasını ve saygınlığını artırması ironiktir. İnebahtı’da da aynı olmuştur. Bütün Batı ve Asya ve dünyanın diğer yerlerindeki okurlarının çoğu bu savaşı Türkçe yazılmış bir Osmanlı tarihinden çok, İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve İtalyanca metinlerden okumuştur. Ya da birçok konuda Doğu’ya karşı oldukları bilinen Cervantes, Byron ve Shakspeare’i kaynak gösteren metinlerden beslenmiştir.

İnebahtı’da Kaptan-ı Derya

Paylaştığım saptama bana bir Afrika atasözünü anımsatıyor: “Av tarihini, avcılar yerine aslanlar yazsaydı; avcıların kahramanlıklarından çok, aslanların dişleri arasında yaşamlarını yitirmiş avcılar okurduk.”

“Tarihi muhalifler yazar; çünkü kendilerini güven altına almak için sağlam belge ve bilgiye dayanırlar” anlatımının eksik kaldığı toplumlarda, spekülasyon anlatımlar hatırlama kültürünü iyice sakatlar; tarih bilinci güdük kalır.

İkincisi, yönetimlerin “servet ve sermaye biriktirmeye karşı tutumudur.” Osmanlı yönetiminin,

İnsanlara yenilik vaat ederken aşırı değerlendirme yaparak karşılanması imkânsız olan beklenti yaratmamız ne denli sakıncalı bir tutumsa, noksan değerlendirmelerle gelişme yaratan enerjiyi körletmek ve motivasyonun yitirilmesini hızlandırmak da o kadar sakıncalı ve zararlı bir tutumdur.

devlete hizmet etmiş, büyük sermayeler edinmiş kendi adamları gözden düştüğü zaman bütün varlıklarının müsadere edilmesinin yaygınlığı, sarayın arka bahçesi olan Safranbolu'da rehberlerin açlıktan ölümlerle yüzleşen hikayelerinde bugünlere kadar uzanıyor. Kaptan-ı Derya Ali Paşa, savaşı yitirmesi halinde, ülkesinde mallarına el konacağını biliyor; ülkede sermayeyi emanet edeceği bir sistemin de olmaması nedeniyle büyük servetini yanında taşıyor.

Batı kaynaklarına göre Müezzinzade Ali Paşa'nın "Sultan" adlı sancak gemisini ele geçirenler, 150 bin altın sikkeye de el koyuyor. Diğer Osmanlı amirallerinin gemilerinde de sancak gemisinde bulunan sermayeye yakın miktarda altın sikke bulunduğu da kayıtlarda yer alıyor.

Üçüncüsü, tarihin derinliklerinden gelen bir örnek. Hitler döneminde Canik Dağları'nda yaşayan Kaşkai'lerin her yıl hasat mevsimi sonunda Çorum'a kadar yaptıkları baskındır. Bu baskınlar, evin içinde ya da köyün kolektif bir yerinde buğday stoklarını güven altına alamadığı için tarlaların ortasında kuyular açarak buğdaylarını stoklama tekniklerini geliştirilmesi sonucunu doğuruyor. Demek ki servet ve sermaye ister dış düşmanın tehdidi altında olsun, isterse ülkeyi yönetenlerin yargı kararları olmasın el konması geleneklerinin korkularını taşıyın; el konulabilir kokusu, yatırımlara dönüşmesini engelliyor.

Dördüncüsü, Adam Smith'in "Ulusların Zenginliği" kitabında yazdığı gibi, insanların sürekli yöneticilerin hışmına uğradığı toplumlarda, yaratılan sermayelerin büyük bir bölümünü gömmeleri ve üretken bir yatırıma dönüştürmemeleri gelişmeyi önler. Toplumlara yönetenler, geçmişin korkularını silecek simgeleri, varsayımları ve öyküleri yaratma konusunda özen göstermelidir. Geçmişin birikimlerinin yarattığı önyargılar ve ezberler servet ve sermayenin üretken alanlara kaymasını engelliyor.

Dilin olağanüstü etkileri

Çok uzaklara gitmeye gerek yok. Yaklaşık 30 yıl öncesinde, ülkemizde zeytin üretiminin artırılmasına ilişkin bir saha çalışması yapıyordum. Akhisar'ın Zeytinlioava yöresinde üreticilerle konuşurken, standardı yüksek bir depolama sistemi yerine, herkesin hasat ettiği zeytini kendi evinin altında geleneksel depolarda tutmasının, en az yüzde 10 kayba neden olduğu anlatılmıştı. Değişik köylerde bu olguyu adını vermeden sorgulamıştım; üreticilerin saptamalarının doğru olduğunu gözlemiştim. Sebep sorduğumda, "Bütün servet ve sermayemiz o zeytin. Onu kimseye emanet edecek kadar güvenimiz yok. Kayıplar oluyor, ama kalanla geçimimizi sağlıyoruz" yanıtı almıştım.

Beşincisi, ülkeyi yönetenlerin ve yönetmeye aday olanların kullan-

dıkları "dilin etkisi"dir.

Hepimiz biliyoruz ki toplumlara krize sürükleyen bir başka niteliksel etken de dengeli tutum yerine "aşırı ve noksan değerlendirmeler" yapmaktır. İnsanlara yenilik vaat ederken aşırı değerlendirme yaparak karşılanması imkânsız olan beklenti yaratmamız ne denli sakıncalı bir tutumsa, noksan değerlendirmelerle gelişme yaratan enerjiyi körletmek ve motivasyonun yitirilmesini hızlandırmak da o kadar sakıncalı ve zararlı bir tutumdur.

Gelişme, bir değerler sistemi ve erişilebilir kaynak sorunudur. Robert Dixon "Dil en değerli insan kaynağıdır" diyor. İyi bir gelecek yaratmak isteyen her toplum, değerler sistemini ve kaynaklarını etkin ve verimli kullanmak zorundadır. Dil, en değerli kaynağımız olduğuna göre dil özeni ve dil etkisi üzerine kurgulanmış bir stratejiyi kitlelerle paylaşmayan liderlerin etkin kaynak kullanarak hedeflerine ulaşması bir hayli zordur.

Steven Roger Fischer, Dilin Tarihi adlı kitabında "Gerçekten de dil olmaksızın insan toplumu düşünülemez. Dil yaşamlarımızı tanımlar, varlığımızı bildirir, düşüncelerimizi formüle eder, bir bütün olarak bizi ve sahip olduğumuz her şeyi mümkün kılar," genellemesine ulaşıyor. Özellikle toplumun liderleri, kanaat önderleri, iletişim odaklarında yer alanlar "dil özeninden" yoksunsa, insan ve sermaye kaynaklarını israfı kaçınılmazdır.

Rollo May, "Yaratma Cesareti" adlı kitabında, "Dil, yol arkadaşımız olan insanların ve kendimizin tarih boyunca birikmiş anlamlı deneyimlerimizin sembolik ambarıdır" diyerek, dil üzerine net fikir sahibi olmanın bir entelektüelin, kanaat önderinin ve siyasetçinin yaratabileceği zararı anlatıyor.

Fischer'e göre dil, "bilgi alışverişi aracı"dır. Önderlerin kullandığı dil geliştirici, birleştirici, paylaşımcı, kapsayıcı ve değer katan özellikler içermelidir. Düşünür, bir adım daha atarak, "Evrensel anlamıyla dil, canlılar dünyasının ilişki ağıdır. Dilin sınırlarını belirleyen ise aslında insanların tanımlarıdır" diyerek dilin toplumsal ilişkiler, birbirimizi anlama ve anlatmadaki önemini, zihin enerjimizi etkin kullanmadaki yerini de belirtmiş oluyor. Hepimiz biliyoruz ki kaynak kullanma verimini artırmanın özünü oluşturan, kitle organizasyonu ve koordinasyonunu ortak akılla belirlenmiş bir ortak dil ile tanımlarsak amaç ve hedeflere daha kolay ulaşabiliriz.

Ronald Wardhaugh'un saptamasına göre "Toplumun nihai mimarisini ve yeniden biçimlendirilmesi dille ölçülür. Dil, insanın tüm eylemlerine ses verir, bunu karmaşık ve incelikli yollarla gerçekleştirir." Virüs salgını sonrasında "yeni normalini" inşa ederken ihtiyacımız olan kapsayıcı bir dildir.

Servet ve sermayenin üretken yatırımlara dönüşmesini istiyorsak, "servet ve sermayemi korurum" düşüncesini pekiştiren bir iç tutarlılık iş yapmalıyız.

LİDERLİK, ÖZELLİKLE BU DÖNEMLERDE ÖNEMLİ

Bu dönem her alandaki liderliğin sınavdan geçtiği bir dönem. Liderler, geldikleri noktalarda kendi vizyonlarını da test etme imkanı buldular. Geleceğe ne kadar yatırım yaptıklarını gördüler. Aynı zamanda hatalarını da tespit ettiler. Bu sınavdan başarılı geçen liderler devam edecekler.

ilginç bir dönem içindeyiz. Bizim nesil, ihtilal gördü, darbe gördü, muhtıra gördü, deprem oldu, çernobil yaşandı, TL yenilendi ve daha bir çok yaşanmışlık...

Ama küresel yeni koronavirüs (Covid-19) ve sonrası da yine bizim kadrajımıza girdi.

Bu iyi mi kötü mü tartışılır...

Bir iletişimci olarak, dünyanın tek bir virüse kilitlendiği dönemi yaşamayı, önemli bir şans olarak görüyorum.

Hayal eder miydik bilemiyorum, bu kadar kapsamlısını film olarak çeken oldu mu emin değilim. Ancak ikiyüz yıl önce de dünyanın böyle bir konuyla uğraştığı kayıtlarda yer alıyor.

Bildiğimiz bir şey var ki beş harfli kelimeye sağlığını emanet ettik.

Virüsün etkileme durumu karşısında ise küresel olarak insanoğlu eşitlendi. Tedavide belki değil ama etkisindeki kapsayıcılıkta eşitlendiğimizi gördük.

Dünyamızda bir karmaşa, bir bilinmezlik durumları...

Bilgi kirliliği, yeni tanışma, öğrenme, anlama ve birlikte yaşama.

Hepsi ama hepsi dünya için beş ay, ülkemiz ve bizim için iki ay.

Biz bu durumdan ne zaman çıkabiliriz, işte onun da farklı belirsizliği var.

Birey olarak kaygılıyız, sağlığımızı her şeyin önünde. Sadece bizim mi, etrafımızın ailemizin, komşularımızın, arkadaşlarımızın, çalışanlarımızın, toplumumuzun sağlığı da bizim için aynı önemde. Evlere kapandık, kendi karantinamızı yarattık, dijital dünya dışında adeta izole olduk.

"Virüsün etkisinde eşitiz" dedim ya işte eşit olmadığımız noktalar bundan sonra başladı. Bazı meslekleri yürütenler, dünyanın devamı ve insanlığın yaşaması için görev başındalar, hem de her türlü riski göze alarak. Onlar bizi koruyor, biz de onlar için dua ediyoruz. Umarım, bu dönemi hepimiz en az zararla atlatabiliriz.

Bu karmaşıklığın iş dünyası ile buluşması ise tam bir belirsizlik dönemini başlattı. Biz böyle bir dönemi daha önce yaşamamıştık. Bizim yaşadıklarımıza ise bu ortam hiç benzemiyordu. Bir hafta içinde evden çalışma modelleri, çok daha büyük performans ve uzun mesailerle çalışan kişiler ve faaliyetini yürüten işyerleri, kapanan işyerleri, işten çıkartılan kişiler, yeni iş alanlarının oluşması ve benzeri...

Bütün bunlarla birlikte bireyler, devlet ve iş dünyası olarak kucağımızda çok değişik alanlarda farklı krizler bulduk. İş dünyası ve biz iletişimciler bir çok krize alışkınız ancak, bazı öngörülerini içermeyen konular gündemimize geldi. Zor bir iki ay yaşandı. İş dünyası, hem ekonomik hem sosyal hem de toplumsal konuları eş zamanlı yönetme durumuna geldi.

Çalışanları ve toplumu düşünen liderler dönemi

Yine burada en önemli noktanın liderlik olduğunu gördük.

Sakin düşünen, hızlı davranan, çevik olan, doğru kararlar alma yetisine sahip, çalışanları ve toplumu düşünen liderler kendini gösterdi.

Aslında liderlik zaten bu değil miydi? Neden bunların olması bize iyi geliyor? Tıpkı "iyi insan" olarak bir kişiyi nitelendirmek gibi. Zaten insanın iyi olması gerekmiyor mu?

Diğer yandan böyle bir kriz evimize girdi, herkesi sarstı. Hepimize dayanışma ve yardımlaşma kültürünü, içimizdeki insani duyguları yeniden hatırlattı. Aslında biz bunları zaten biliyorduk. Ama hayatın koşuşturması, iş dünyasının rekabeti, çalışanların hırsları, makam, mevki, iş, para ve hatta bilgi rekabeti gibi duyguların, bizim bildiğimiz insani duygularımızın üzerine yerleştiğini fark ettik.

Evlerin sıcaklığını daha çok keşfettik. Evden çalışma modelleri yüzde 80'lere ulaştı. Evden eğitim yaygınlaştı. Günün en fazla 4-5 saatini paylaşan ev bireyleri 24 saati paylaşmaya başladı. Gençlerle, ebeveynler, eşler, kardeşler ve büyüklerle uzun süre bir arada yaşama kültürü yeni bir boyuta geldi. Hoşgörü, paylaşma, empati duygularıyla birbirini yönetebilme becerisi yeniden keşfedildi.

Liderlik vizyon, öngörü ve yönetim becerisi ister

Bu dönem her alandaki liderliğin sınavdan geçtiği bir dönem. Liderler, geldikleri noktalarda kendi vizyonlarını da test etme imkanı buldular. Geleceğe ne kadar yatırım yaptıklarını gördüler. Bütçeleri ne kadar verimli kullandıklarını ölçtüler. Aynı zamanda hatalarını da tespit ettiler.

Bu sınavdan başarılı geçen liderler devam edecekler. Diğerleri, bu karmaşa sonrasında farklı pozisyonlarda olacaklar.

Liderlik bir vizyon, öngörü, yönetim becerisi ister. Her kademede liderlik için bu böyle. Kendi alanının geleceğini yakalayamayanlarla vedalaşma zamanı gelecek.

2020 yılına gelindiğinde, ticaretini ve iletişimini dijital hayat ile buluşturma yatırımını, gündeme yeni alan liderleri görüyor olmak üzücü. Beş yıllık, on yıllık planların çoğunluğu değişti. Yönetici profilleri de

Fügen TOKSÜ
Lider İletişimi ve Paydaş İlişkileri
Yönetimi Stratejik Danışman
TOBB Türkiye Medya ve İletişim Meclisi
Başkan Yardımcısı

aniden değişti. Zihin olarak dijital dünyayı yeterince kavrayamamış yöneticilerin işleri, profesyonellikleri zorlaşacak.

Çalışma hayatı yeniden yapılanacak

Çalışma hayatında pek çok şey değişecek. Çalışma hayatı kodları yeniden

yazılacak, etik kodlar değişecek, yasalar değişecek.

Ofis ortamları, mesai saatleri, motivasyon kriterleri, yönetim modelleri, hatta liderlik modelleri de bu değişimden payını alacak.

Yeni dönemin liderleri, elbette daha bilgili daha çalışkan olacaklar. Ama özünde dünya insanını kucaklayan, insanı seven, farklılıkları gözetken, insanlar için fark yaratan, birleştirici, kalbinde iyilik olan, iyilik için hizmet yapma hissine sahip, dinlemeyi bilen, sağlıklıduyulu kişiler olacaklar.

Toplum da hepimiz bu sınavlar geçtiğinde, dönüp geriye bakacak.

Hangi liderleri hatırlıyoruz, hangi markaları sevdi, hangi çalışmalarını önemsedik, hangi uygulamaları benimsedik.

Durup düşünmeyeceğiz, kendimizi test edeceğiz.

Esas durum bundan sonra başlıyor...

Mış mış dönemini bitti!

Bu değerlendirme sonrasında;

- ✓ O liderler gözbebeğimiz olacak.
- ✓ O markalar kalbimize girecek.
- ✓ O markanın ürünü kapsamımızda yer alacak.

Artık, marka, ürün, liderlik değerlendirme kriterleri çok değişecek.

Bütçelerin harcanma eğrileri yenilenecek ve yön değiştirecek.

Yeni dönemde;

Bilgi kazanacak.

Bilgili kazanacak.

Kalite kazanacak.

İyilik kazanacak.

İtibarın, bireyler, liderler ve kurumlar için önemi, çok daha iyi anlaşılacak.

Mış mış dönemini bitecek.

Yaptığını yeterli görmeyen liderler artacak.

Yaptığından fazlasını anlatan lider dönemi bitecek.

İş dünyası birbirini sorgulayacak.

Toplum hepsini sorgulayacak.

Toplum, lidere ve kuruma soracak ve aldığı cevaba göre itibar sıralamasını belirleyecek:

İnsanlık için ne yaptın?

Toplum için ne yaptın?

Dünya için ne yaptın?

Bu sınavı geçenler, kalbimize de girecek ve kalbimizde kalmak için çok ama çok daha fazla çalışacak.

Coğrafi işaretlerde Şanlıurfa ilk sırada

Türkiye’de tescil edilmiş 494 coğrafi işaret bulunuyor. Şanlıurfa, 29 coğrafi işaretle en çok tescile sahip il konumunda yer alıyor.

Özellikle yerel kalkınmada ve turizmde oldukça önemli bir rolü olan coğrafi işaretler, tüm dünyada güçlü bir gelir kaynağı. Dünyada yıllık 200 milyar doların üzerinde bir pazara sahip olan coğrafi işaretler, doğru bir pazarlama stratejisi ile birleştğinde ürünlerin katma değerini artırarak hem üreticisine hem bölgesine hem de ülkesine kazandırıyor.

Türk Patent ve Marka Kurumu'nun verilerine göre Türkiye’de tescil edilmiş 494 coğrafi işaret bulunuyor. En çok tescile sahip ilimiz ise 29 coğrafi işaretle Şanlıurfa.

İlin ekonomisinde önemli aktörlerden biri olan Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası; 2006 yılı itibarıyla 25 ürüne coğrafi işaret tescilli kazandırdı. Şanlıurfa Ticaret Borsası, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Birecik Belediyesi ve Karaköprü Belediyesi de tescil ettirdiği ürünlerle Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası’yla birlikte yöresel değerlerini koruyor.

Coğrafi işaretin ne kazandıracacağı konusunda 2018 yılında katıldığı Şanlıurfa Coğrafi İşaret Tescil Töreni’nde konuşan TOBB Başkanı M. Rifat Hisarcıklıoğlu; coğrafi işaretin önce markalaşma, sonra daha kıymetli ürün yani daha fazla kazanç anlamına geldiğini ifade etmişti. Avrupa’da bir ürüne coğrafi işaret alındığında, fiyatın yüzde 20 ila 50 arasında arttığını söyleyen TOBB Başkanı Hisarcıklıoğlu, “Ama mesela sadece para kazanmakla sınırlı değil. Ecdadın bıraktığı mirasa sahip çıkmak da bizim görevimiz. Dedemizin tattığı lezzetleri, torunlarımız, aynı kalitede sunmamız lazım. Tüm bu ürünlerimiz koruduğumuz sürece bizim. Korumazsak kaybolurlar” sözleriyle coğrafi

işaretlerin önemini vurgulamıştı.

Coğrafi işaretlerin beraberinde getirdiği katma değerın sürdürülebilir kılınması, ürünün geleneksel özelliklerinin ve üretim şeklinin korunmasıyla mümkün. Bu sebeple coğrafi işaretlerin tescil belgesine uygunluğunun denetlenmesi ve ürüne ait “Mahreç İşareti” / Menşe Adı” amblemlerinin kullanılması tüketici nezdinde oldukça önemli.

Taste of Urfa

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, YÖREX başta olmak üzere ulusal ve uluslararası fuarlarda yer almanın yanı sıra hem TOBB’un Kadın Girişimciler Kurulları ile hem de çeşitli kurum ve kuruluşlarla yaptığı iş birlikleriyle coğrafi işaretlerin ticarileştirilmesinde aktif rol oynuyor.

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası’nın kurucu ortağı olduğu Şanlıurfa Turizmi Geliştirme A.Ş., coğrafi işaretlerin markalaştırılmasında ve tanıtımında önemli katkılar

sunuyor. Şirketin ortakları arasında yer alan Şanlıurfa Valiliği'nin de destekleriyle coğrafi işaretlerin markalaşması, ulusal ve uluslararası pazarlarda tanıtımı ve satışı amacıyla "Taste of Urfa" markası oluşturuldu.

"Taste of Urfa" markasının kurumsal kimlik çalışmaları yapılarak coğrafi işaretlere özgü ambalajlar tasarlanıyor. Başta "Şanlıurfa Biberi (Isot)" olmak üzere, coğrafi işaretlerin özel tasarım ambalajlarda sunulması ulusal ve uluslararası raflarda yer alması hedefleniyor.

Mahreç işaretleri

Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar mahreç işaretidir. Mahreç işaretlerinin, ürünün özelliklerinden en az biri o yöreye ait olmakla birlikte, yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Ürünün yöre ile bağı sadece ünü de olabilir.

Menşe adları

"Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar menşe adıdır. Menşe adları sadece ait oldukları coğrafi bölgede üretilirler. Çünkü ürün, niteliklerini ancak ait olduğu yöre içinde üretildiği takdirde kazanabilir.

BORANI

Pencer Boranısı

Bölgeye özgü yetişen tarım ürünleriyle oldukça geniş bir mutfak kültürüne sahip olan Şanlıurfa, yöresel yemekleriyle "geleeksellik ve yöresellik" açısından gastronomi turizmine önemli katkı sağlıyor.

Şanlıurfa Pencer (Pazı) Boranısı, etli ve köfteli (bulgurdan yapılan) olarak pazının saplarının kullanılmasıyla yapılan, sarmısaklı yoğurtla birlikte sunulan, hazırlanması zaman alan, emek ve ustalık gerektiren, yöresel bir ziyafet yemeğidir. Ayrıca yapımında Şanlıurfa Biberi ve Şanlıurfa Sadeyağı kullanılır.

Urfa ağzında ses uyumlu olarak Borani şeklinde söylenen sözcüğün Farsça Bûrânî'den geldiği söylenir. Bir rivayete göre M.825 senesinde yapılan ve gösterişle savurganlığın simgesi olarak anılan Halife Me'mun ile Vezir el-Hasan b. Sehl es-Serahsî'nin kızı Bûrân'ın muhteşem düğününde pişirilen yemeğin Bûrân'ın çeyiz olarak getirdiği meşhur incili yeşil halıya benzetilmesinden dolayı; diğer bir rivayete göreyse M.603 yılında Urfa'yı hâkimiyetine alan Pervîz'in (Sasani kralı II. Hüsrev, 590-628) kızı ve Sasani İmparatorluğu'nda tahta çıkan iki kadından biri olan Bûrân'ın (Purandokht) adından dolayı yemeğe bu ad verilmiş.

Şanlıurfa Sadeyağı

Osmanlı'da "revgan-i sade" yani "saf yağ" şeklinde anılan Şanlıurfa Sadeyağı; Güneydoğu mutfağının lezzet sırrı olarak biliniyor. Şanlıurfa Sadeyağı'nı bu kadar özel kılan ve diğer yağlardan ayıran unsur ise Şanlıurfa'nın endemik bitkileriyle beslenen ivesi cinsi koyunların sütünden üretiliyor olması.

Türkiye florası kayıtlarına bakıldığında Şanlıurfa'da 32 adet endemik bitki bulunuyor. Bu endemik bitkilerle beslenen ivesi cinsi koyunların sütünden elde edilen Şanlıurfa Sadeyağı; kendine has geleneksel üretim şekliyle hem diğer yağlara oranla daha sağlıklı hem de sahip olduğu tat, rayiha ve aroması ile ayırt edici bir unsura sahip. Şanlıurfa Sadeyağı, bu özellikleriyle başta baklava üreticileri olmak üzere tatlıcılık sektörünün de ilk tercihi.

En çok coğrafi işarete sahip olan Şanlıurfa; "Şanlıurfa Sac Kavurması", "Şanlıurfa Peyniri", "Karagül", "Tat Karpuzu" ve "Viranşehir Şelengosu" ürünlerinin tescil hazırlıkları ile çalışmalarına devam ediyor.

Mahreç İşaretleri

1. Şanlıurfa Çiğ Köfte
2. Urfa Meyan Şerbeti (Biyanzbalı)
3. Urfa Eşkili
4. Şanlıurfa Şıllık Tatlısı
5. Şanlıurfa Üzlemeli Pilavı
6. Urfa Frenk Çömleği
7. Urfa Isot Çömleği
8. Şanlıurfa Haşhaş Kebabı
9. Şanlıurfa Açık Ekmeği
10. Şanlıurfa Zerdesi
11. Urfa Külünçesi
12. Şanlıurfa Pencer (Pazı) Boranısı
13. Urfa Yumurtalı Köfte
14. Urfa Lebenisi
15. Urfa Ciğer Kebabı
16. Şanlıurfa Su Kabağı Yemeği
17. Şanlıurfa Tırnaklı Ekmeği
18. Urfa Lahmacunu (Kıymalı Ekmeği)
19. Urfa Patlıcanlı Kebabı
20. Şanlıurfa Tiridi
21. Urfa İçli Köftesi
22. Şanlıurfa Kazan Kebabı
23. Şanlıurfa Soğan Kebabı
24. Şanlıurfa Kıymalı Söğürme
25. Şanlıurfa Keme Boranısı Yemeği

Menşe Adları

1. Birecik Patlıcanı
2. Karaköprü Narı
3. Şanlıurfa Biberi
4. Şanlıurfa Sadeyağı (Urfa Yağı)